

Anna Kowalik

Edukacja zdalna formą kształcenia ukierunkowanego na studenta

---

Pedagogika Szkoły Wyższej nr 2, 93-109

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Kowalik

Uniwersytet Szczeciński

Edukacja zdalna formą kształcenia ukierunkowanego na studenta

Wstęp

Gwałtowny rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych, procesy globalizacji, zmiany gospodarcze, nowe wymagania rynku pracy, poszukiwanie swojej drogi życiowej i próby określenia samego siebie tworzą dzisiejszą rzeczywistość. Staje się ona coraz bardziej „inteligentna, zelektronizowana, nasycona informacją, usieciowiona, interaktywna i w odróżnieniu od przeszłych warunków, w jakich żył człowiek, nie dostarcza już tylko informacji, ale przede wszystkim wiedzę”¹. Obserwujemy postępujący trend uspołeczniania wiedzy i możliwość masowego jej wytwarzania przez każdego użytkownika cyberprzestrzeni. Stało się to możliwe dzięki rozwojowi WEB 2.0². Jednak z uwagi na kompleksowość i emergentność współczesnego świata zdobycie wiedzy, która wystarczyłaby człowiekowi na całe jego życie, nie jest możliwe. Z tego powodu społeczeństwo wiedzy będzie społeczeństwem ludzi uczących się przez całe życie, „ludzi chcących świadomie wykorzystywać własny potencjał intelektualny podczas codziennego uczenia się i doświadczania w kontekstach otaczającego świata oraz budujących wiedzę z różnorodnych źródeł za pomocą nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych”³.

---

¹ L. Zacher, *Transformacje społeczeństw. Od informacji do wiedzy*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 219.

² K. Krzysztofek, *Przedmowa: Posttradycyjne communitas – nadzieja na dobre społeczeństwo*, w: J. Bierówka, *Zasada wzajemności w społeczeństwie informacyjnym*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne Sp. z o.o. – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2009, s. 10.

³ M. Kąkolewicz, *Uczenie się jako konstruowanie wiedzy. Świadomość, qualia i technologie informacyjne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2011, s. 252.

Dzięki rozwojowi Internetu oraz technologiom informacyjnym i komunikacyjnym każdy użytkownik sieci może mieć dostęp do ogromnych źródeł wiedzy. Jednak wiedza dostępna człowiekowi w sieci jest dla niego wiedzą „obcą”; aby stała się „wiedzą własną”, potrzebna jest umiejętność wykorzystania informacji zawartych w sieci, ich wyszukiwania, weryfikacji i przetwarzania. Tylko wówczas człowiek będzie w stanie twórczo i efektywnie wykorzystać te zasoby w procesie ustawicznego uczenia się. W ten sposób możliwe będzie aktualizowanie, modyfikowanie oraz poszerzanie zakresu wiedzy, co implikuje podejmowanie decyzji i wysuwanie konstruktywnych wniosków, niezbędnych w codziennym życiu. Dziś o wiele bardziej istotne od tego, ile wiemy i umiemy, jest to, czy potrafimy te zasoby wykorzystać w codziennym życiu, a zwłaszcza w procesie ustawicznego uczenia się. Rozwijanie tych umiejętności powinno stać się jednym z głównych elementów programów nauczania na każdym poziomie kształcenia, a szczególnie w kształceniu akademickim.

Jest to również istotne z uwagi na fakt wieloletniego uwikłania młodych ludzi w behawioralne metody kształcenia, powodujące, że studenci często nie są świadomi, jak się uczyć⁴ i jak zastosować technologie informacyjne i komunikacyjne oraz Internet, aby stworzyć sobie przestrzeń do efektywnego uczenia się. Wymogiem wobec uczelni wyższych staje się rozwijanie umiejętności uczenia się studentów, a z uwagi na potencjał rozwojowy w tym okresie, także rozwijanie zdolności uczenia się. „Okres studiowania jest dla młodego człowieka okresem szczególnym z punktu widzenia jego możliwości dojścia do autonomii, która przesunięta w czasie, daje szansę dla jej edukacyjnego kształtowania, preparowania czy też wspierania rozwoju”⁵. Ten szczególny potencjał rozwojowy studenta pojawia się na skutek jego „wyjścia z Eriksonowskiej fazy «uczenia się zgodnie z instrukcjami». Możliwości studenta czynią z niego potencjalnie osobę zdolną nie tylko do tworzenia znaczeń, nowych idei czy generowania nowych pomysłów, ale także zdolną do redefiniowania rzeczywistości”⁶.

---

⁴ S. Furgoń, L. Hojnacki, *Metoda WebQuest. Poradnik dla nauczyciela*, Wydawnictwo Think Global, Warszawa 2013, s. 15.

⁵ A. Sajdak, *Paradygmaty kształcenia studentów i wspierania rozwoju nauczycieli akademickich. Teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013, s. 171.

⁶ Ibidem.

Jednak obserwując aktualną sytuację uczelni, gdzie studenci przeciążeni są zarówno programem, jak i przedmiotami⁷, a technologie informacyjne i komunikacyjne, zwłaszcza na kierunkach pedagogicznych, można spotkać jedynie w ramach przedmiotu technologia informacyjna, odnosi się wrażenie, jakby uczelnie wyższe nie zdawały sobie sprawy nie tylko z możliwości rozwojowych studentów, ale i ze zmian zachodzących poza murami uczelni. Zdaniem Teresy Bauman polska dydaktyka szkół wyższych wychodzi bowiem z założenia, „że dopóki jednostka pozostaje w instytucjach kształcących, dopóty jest niesamodzielnym człowiekiem, na którego można wpływać w sposób dowolny na wszystkich szczeblach edukacji”⁸.

Od nauczania akademickiego w kierunku uczenia się studenta

Uczelnia wyższa powinna wprowadzać studentów na tory kreowania świadomego i samodzielnego procesu uczenia się. Aby student wiedział, jak się uczyć, trzeba umożliwić mu nie tylko zdobywanie wiedzy i umiejętności programowych, ale także wiedzy i umiejętności o sposobach uczenia się. Należy zatem rozwijać oraz pomnażać te umiejętności i zdolności. Aby idee te nie pozostały tylko na poziomie deklaratywnym i aby możliwe było ich urzeczywistnienie, niezbędny jest w tym – odmienny w stosunku do niższych szczebli kształcenia, ale także odmienny w stosunku do tradycyjnego kształcenia akademickiego – sposób tworzenia dydaktyki akademickiej tak, aby rozwijała te umiejętności i zdolności w sposób efektywny oraz zwiększała samodzielność, autonomię i odpowiedzialność studenta za proces uczenia się. Istotne jest zatem przyjęcie takiej koncepcji kształcenia akademickiego, która określałaby treści, zadania studenta i nauczyciela, a także środki, metody i narzędzia w taki sposób, aby najbardziej odpowiadały one wyzwaniom współczesności i umożliwiały rozwijanie umiejętności i zdolności uczenia się studentów. Teorią, która swój wektor kieruje wobec uczącego się podmiotu, podkreślając znaczenie jego samodzielnej aktywności poznawczej w procesie uczenia się, jest konstruktywizm.

---

⁷ S. Palka, *Wiedza w akademickim kształceniu pedagogów*, w: *Paradygmaty akademickiego kształcenia pedagogów*, red. A. Sajdak, D. Skulicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 20.

⁸ T. Bauman, *Uniwersytet wobec zmian społeczno-kulturowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001, s. 121.

Według założeń konstrukttywizmu człowiek nie jest rejestratorem informacji, ale budowniczym struktur własnej wiedzy z dostępnych informacji⁹. Założenia konstrukttywizmu implikują przełożenie akcentu z procesu nauczania w kierunku procesu uczenia się, zatem „zamiast patrzeć na ten proces od strony «wejścia» (spojrzenie z punktu widzenia wykładowcy – czego i jak będziemy uczyli), w coraz większym stopniu patrzymy na ten proces od strony «wyjścia» (spojrzenie z punktu widzenia studenta – co student/absolwent będzie wiedział i umiał)”¹⁰. Wynika to z założenia, że najbardziej istotne nie jest to, czego człowiek uczy się o świecie, ale to, w jaki sposób do tego dochodzi. Oznacza to odejście od dyrektywnego nauczania w stronę aktywnego, skoncentrowanego na osobie studenta w procesie uczenia się.

Jednym z głównych założeń konstrukttywizmu, a tym samym wymogiem wobec kształcenia akademickiego, zwiększającym efektywność uczenia się, staje się tworzenie warunków i poszerzanie środowiska, w którym studenci mieliby możliwość rozwijania kluczowych umiejętności i zdolności, potrzebnych im na każdym polu ich funkcjonowania, czyli samodzielnego wyszukiwania w sieci informacji, jej weryfikacji oraz przetwarzania jej w wiedzę. Należy tu szczególnie podkreślić znaczenie założeń co do organizowania warunków, a które, jak konstatuje Jolanta Kruk, są bardzo rzadko uwzględniane w rozważaniach dotyczących przebiegu uczenia się, badania i poznawania rzeczywistości¹¹. Z uwagi na wymogi, jakie stoją przed szkołą wyższą, należy stwarzać takie warunki, które będą skierowane na osobę studenta. Aby kreowane środowisko uczenia można było określić mianem środowiska skierowanego na uczenie się studentów¹², uniwersytety, realizując swoją misję, powinny również uwzględnić potrze-

---

⁹ S. Dylak, *Konstrukttywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli*, www.cen.uni.wroc.pl/teksty/konstrukcja.pdf (10.05.2014).

¹⁰ A. Kraśniewski, *Kształcenie*, w: *Polskie szkolnictwo wyższe: stan, uwarunkowania i perspektywy*, red. A. Matysiak, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009, s. 243.

¹¹ J. Kruk, *Przestrzeń i rzeczy jako środowisko uczenia się*, w: *Pedagogika wczesnoszkolna*, red. D. Klus-Stańska, M. Szczepka-Pustkowska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 487.

¹² B. Michałowicz, D. Sidor, *Metody aktywizujące w konstruktivistycznym środowisku uczenia się na e-zajęciach*, w: *E-learning w szkolnictwie wyższym – potencjał i wykorzystanie*, red. M. Dąbrowski, M. Zajac, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2010, s. 111.

by, oczekiwania oraz możliwości poznawcze studentów, a także zasoby oraz narzędzia stosowane w społeczeństwie wiedzy w codziennym życiu, w tym również w uczeniu się. Istotne jest zatem promowanie i stosowanie w procesie kształcenia akademickiego technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz zasobów Internetu. Efektywne posługiwanie się nimi ma bowiem na celu przystosowanie jednostek do funkcjonowania w utechniczonym i zmieniającym się świecie, rozwijanie umiejętności samodzielnego uczenia się oraz wykazywania (ciągłej) gotowości do samodoskonalenia się¹³.

Ergonomiczność edukacji zdalnej

Warunki, które wspomagałyby proces i poszerzały środowisko uczenia się, w których studenci mieliby możliwość rozwijania kluczowych dla nich umiejętności i zdolności, można osiągnąć dzięki edukacji zdalnej, która w połączeniu z założeniami teorii konstruktywistycznej może stać się kluczem do sukcesu. Edukacja zdalna zmienia sposób, w jaki ludzie się uczą, poszerza doświadczenia uczących się, dostarcza narzędzi, dzięki którym można wykorzystywać bogate zasoby Internetu¹⁴. Ponadto edukacja zdalna spełnia także oczekiwania samych studentów, zarówno tych, którzy muszą pogodzić studia z pracą zawodową, tych, którzy nie wyobrażają sobie nauki bez zastosowania nowych technologii, jak i tych, których nie stać na studiowanie poza miejscem zamieszkania. Dzięki wyposażeniu studentów w urządzenia mobilne jak laptopy, ale coraz częściej smartfony czy tablety, możliwe jest uczenie się w każdym miejscu i czasie, w przeciwieństwie do tradycyjnego kształcenia akademickiego, które zaczyna się i kończy dla wszystkich w tym samym budynku i o tej samej godzinie. W ten sposób edukacja zdalna poszerza środowisko uczenia się studentów o „środowisko elektroniczne, wykorzystując tym samym możliwości takie, jak tworzenie sieci uczących się, zdalnych konsultacji metodycznych, seminariów odbywanych w formie wideocztatu – spotkań

---

¹³ M. Bartoszewicz, H. Gulińska, *Platforma e-learningowa jako element wspomagający przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela*, „E-mentor” 2013, nr 4 (51), s. 49.

¹⁴ M. Striker, K. Wojtaszczyk, *Bariery wdrażania e-learningu na przykładzie uczelni wyższej (cz. I)*, „E-mentor”, 2009, nr 4 (31), s. 57.

w przestrzeni elektronicznej”¹⁵. Efektywne wdrażanie edukacji zdalnej na uczelniach wyższych spełnia tym samym wyzwanie wobec szkolnictwa wyższego wyszczególnione w edycji 2012 The Horizon Raport¹⁶.

Edukacja zdalna oparta na założeniach konstruktywizmu redefiniuje zadania nauczyciela akademickiego, który staje się organizatorem środowiska uczenia, tutorem, mediatorem, facylitatorem, diagnostą, ekspertem, coachem¹⁷. Zadanie nauczyciela nie polega tylko na przekazaniu informacji, ale na wspieraniu studenta, towarzyszeniu mu, dostarczaniu studentowi okazji do wchodzenia w interakcje, nabywania doświadczeń i samodzielnego konstruowania wiedzy. Nauczyciel, mimo iż nie jest obecny fizycznie, nie znika zupełnie, ale pozostaje w stałym kontakcie ze studentem, służy pomocą i ułatwia osiągnięcie zamierzonych rezultatów. Zmiana podejmowanych przez niego działań podkreśla znaczenie uczenia się, które jest priorytetem, natomiast nauczanie odchodzi na drugi plan, zmieniając tym samym swoje znaczenie, gdyż nie polega już na kierowaniu, ale na udzielaniu wsparcia.

Organizowanie warunków i środowiska uczenia się kluczowym zadaniem nauczyciela akademickiego

Najistotniejszym zadaniem nauczyciela jest organizowanie warunków, by umożliwić studentom rozwijanie umiejętności i zdolności uczenia się w dowolnym miejscu i czasie. Aby to osiągnąć, nie wystarczy samo wprowadzenie nowych technologii i stworzenie elektronicznego środowiska uczenia się. Konieczne jest, aby nauczyciel akademicki oparł swoją dydaktykę na założeniach konstruktywizmu i zaimplementował je w kształceniu akademickim, zarówno w trybie stacjonarnym, jak i zdalnym. Założenia opracowane przez Dorotę Klus-Stańską są uniwersalne i odnoszą się do każdego szczebla kształcenia. Stosowanie się do poniż-

---

¹⁵ A. Sajdak, *Paradygmaty kształcenia...*, s. 427.

¹⁶ *The NMC Horizon Report: 2012 Higher Education Edition*, www.nmc.org/pdf/2012-horizon-report-HE.pdf, s. 4 (10.05.2014).

¹⁷ E. Filipiak, *Rozwijanie zdolności uczenia się. Z Wygotskim i Brunerem w tle*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2012, s. 81–91.

szych założeń pozwala nie tylko efektywnie wpływać na proces uczenia się studentów, ale także na tworzenie interesujących zajęć i e-zajęć, wyzwalających w studentach naturalną ciekawość poznawczą.

1. „Punktem wyjścia uczenia się jest zawsze aktywność ucznia, zatem przed interwencją nauczyciela niezbędne jest pozostawienie uczniowi czasu na samodzielne – nawet nieudolne – próby radzenia sobie z sytuacją poznawczą oferowaną przez nauczyciela”¹⁸. Podkreślenie znaczenia aktywności studenta związane jest z umożliwieniem mu poczucia sprawstwa, które można rozwijać poprzez umożliwienie współdecydowania o przebiegu procesu kształcenia. Studenci muszą być nie tylko zaangażowani w proces własnego uczenia się, ale także uczestniczyć w jego planowaniu, kontrolowaniu i przede wszystkim ponosić odpowiedzialność za ten proces i podejmowane w nim decyzje.
2. „Kluczowe w nauczaniu jest stawianie ucznia w sytuacjach problemowych, wywołujących konflikt poznawczy i umożliwiających jego samodzielność koncepcyjną”¹⁹. Istotne jest tu wywoływanie przez nauczyciela konfliktu poznawczego, czyli „naruszenia równowagi poznawczej, wynikającego z rozbieżności między posiadaną wiedzą i rozumieniem a doświadczaną sytuacją”²⁰. Najskuteczniejszym sposobem, aby to osiągnąć, jest wytwarzanie licznych sytuacji problemowych dla studenckiego myślenia, by uruchomić studencką aktywność poznawczą. „Konflikt poznawczy jest źródłem zaciekawienia, przez co redukuje znacząco konieczność wywoływania zewnętrznej motywacji”²¹, dlatego też powinien stać się głównym punktem konstruowania warunków do uczenia się.
3. „Dla wsparcia uczenia się znacząca jest znajomość przed-wiedzy ucznia, wynikającej zarówno z jego pozaszkolnych poznawczych doświadczeń, jak też stosowanych na uczelni indywidualnych strategii «oswajania» opracowywanej wiedzy”²². Zdaniem Piotra Bołtucia jest to istotne zwłaszcza w przypadku studentów pracujących, z których

---

¹⁸ D. Klus-Stańska, *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i znaczeń*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2010, s. 313.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ D. Klus-Stańska, *Rozwojowa zmiana poznawcza*, w: *Pedagogika wczesnoszkolna*, red. D. Klus-Stańska, M. Szczepska-Pustkowska, s. 473.

²¹ D. Klus-Stańska, *Dydaktyka wobec chaosu...*, s. 319.

²² Ibidem, s. 313.

wielu posiada zaawansowaną wiedzę w pewnym, zwykle wąskim, zakresie problemowym. Budowanie procesu uczenia w oparciu o tę wiedzę jest zdaniem tego autora jak najbardziej pożądane i powinno być wykorzystywane w dyskusjach oraz w pracy grupowej²³.

4. „Nauczanie polega bardziej na rozpoznawaniu przez nauczyciela, co ma na myśli uczeń, niż na skłanianiu uczniów, by odgadli, co ma na myśli nauczyciel”²⁴. Oznacza to przejście od zgadywania przez studenta, co nauczyciel ma na myśli, do ciągłego eksplorowania przez nauczyciela tego, co myślą jego studenci, jak myślą i z czego to może wynikać²⁵. Wiedza ta jest niezbędna także podczas projektowania elektronicznego środowiska uczenia się i udostępniania materiałów do nauki własnej.
5. „Uczenie się nie polega na przyswajaniu cudzych pojęć, ale na społecznym negocjowaniu znaczeń i nadawaniu ich rzeczywistości”²⁶. Nie jest najważniejsza ilość pojęć, jakie student opanował, ale sposób, w jaki je przetworzył i jak je skonstruował oraz zrekonstruował w innych kontekstach²⁷. Konstrukttywizm podkreśla ogromne znaczenie doświadczenia zdobywanego we współpracy, która sprzyja negocjowaniu znaczeń i dzieleniu się wiedzą z innymi, a także rozwijaniu ważnych umiejętności społecznych. W edukacji zdalnej wśród narzędzi wspomagających wspólną pracę istotne znaczenie mają między innymi: „systemy CSCW – *computer supported cooperative working*, interakcje i wymiana poglądów z innymi studentami oraz nauczycielem (np. *web-conference systems*), tworzenie wirtualnych społeczności oraz serwisy oparte na idei Web 2.0, których zawartość generują sami użytkownicy”²⁸. Narzędzia takie umożliwiają realizację uczenia się w zespole w znacznie większej skali niż w kształceniu tradycyjnym. Zaletą takiej organizacji pracy jest to, że studenci mogą wymieniać się doświadczeniami i poznawać różne punkty widzenia, a poprzez

---

²³ P. Bołtuć, *Konstrukttywizm w e-edukacji oraz jego krytyka*, „E-mentor” 2011, nr 4 (41), s. 51.

²⁴ D. Klus-Stańska, *Dydaktyka wobec chaosu...*, s. 333.

²⁵ Ibidem, s. 323.

²⁶ Ibidem, s. 313.

²⁷ Ibidem, s. 329.

²⁸ A. Kraśniewski, *Kształcenie...*, s. 248.

- wspólnie rozwiązywane problemy czy zadania bardziej angażują się w proces konstruowania wiedzy.
6. „W pamięci ucznia pozostają bardziej poznawcze procedury dojścia do wyniku niż same wyniki jego aktywności umysłowej, zatem ważniejsze jest, by uczeń samodzielnie próbował działać na różne sposoby, nawet nie dochodząc do wyniku, niż otrzymał od nauczyciela gotowe lub sugerowane sposoby działania”²⁹.
  7. „Znaczna część uczenia się zachodzi na poziomie nieświadomym, poza możliwą bezpośrednią kontrolą nauczyciela i samokontrolą ucznia, więc próby kierowania nimi i wymuszania ich prezentacji są jałowe lub prowadzą do przyswajania czynności nieadekwatnych poznawczo”³⁰. Nie jest to postulat o zmniejszenie kontroli nad czynnościami studentów, ale postulat o uświadomienie sobie przez nauczycieli, że rozległych obszarów aktywności poznawczej studentów nie da się kontrolować³¹.
  8. „Błędy uczniowskie są naturalnym elementem uczenia się, a dopuszczanie do nich jest ważne z punktu widzenia nauczyciela, gdyż mogą one pełnić funkcję diagnostyczną i stymulować myślenie”³². Uświadomione błędy pomagają studentom skonstruować nowe strategie myślenia, traktowane są jako wskaźnik przed-wiedzy³³.
  9. „Planowanie nauczania jest projektowaniem okazji dydaktycznych bez możliwości precyzyjnego określenia cząstkowych efektów”³⁴. Nauczyciel nie może do końca założyć, że taki a nie inny rezultat zostanie osiągnięty w wyniku przeprowadzonej lekcji. „Może jedynie zaprojektować sytuacje, które zostaną wypełnione znaczeniami przez studenta, ale kształt tych znaczeń, stopień ich zaawansowania, relacje, jakie nawiążą się w indywidualnym systemie wiedzy jednostki są możliwe do określenia tylko w przybliżeniu jako obszar aktywności poznawczej, a nie sprecyzowany fakt”³⁵.

---

²⁹ D. Klus-Stańska, *Dydaktyka wobec chaosu...*, s. 314.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem, s. 334.

³² Ibidem, s. 314.

³³ Ibidem, s. 336.

³⁴ Ibidem, s. 314.

³⁵ Ibidem, s. 341.

Idea edukacji zdalnej rozwija się w Polsce od lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Mimo przeglądu literatury autorce artykułu nie udało się dotrzeć do istotnych wyników badań, które uwzględniałyby powyższe założenia lub przynajmniej uwzględniały realizację edukacji zdalnej na uczelniach wyższych z podziałem na edukację całkowitą w sieci, *blended learning*, czyli hybrydową, odbywającą się częściowo w sieci, a częściowo w przestrzeni fizycznej lub w postaci wspomagania tradycyjnego nauczania-uczenia się o zasoby sieciowe dostępne na platformie e-learningowej. Brak danych w tym zakresie uniemożliwia również odniesienie się do dwóch przeciwstawnych stanowisk, z których pierwsze zakłada gwałtowny rozwój edukacji zdalnej w polskim szkolnictwie wyższym, podczas gdy drugie zapowiada, że rozwój właściwej edukacji zdalnej na krajowych uniwersytetach dopiero nas czeka. Przedstawiciele bardziej sceptycznego podejścia do rozwoju edukacji zdalnej w naszym kraju jako jedną z przeszkód jej rozkwitu podają błędne definiowanie i utożsamianie edukacji zdalnej z dystrybucją materiałów na platformę e-learningową, przez co funkcjonuje ona jako elektroniczna tablica informacyjna. Z tego powodu tak bardzo podkreślana jest prawidłowa organizacja kształcenia zdalnego, co zostało zaakcentowane w tym podrozdziale. Edukacja zdalna, nieuwzględniająca tych założeń, nie będzie skierowana na studenta, ale będzie powielaniem tradycyjnego modelu akademickiego kształcenia. Analogiczna sytuacja odnosi się do technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Samo posiadanie TIK nie zmieni ani nie unowocześni kształcenia. Równocześnie ich „niewłaściwe/ nieumiejetne wykorzystywanie w procesie dydaktycznym może paradoksalnie przyczynić się do demotywacji studentów, wykształcenia u nich wyuczonej bierności i bezradności, co często przejawia się plagiatowaniem i powielaniem gotowych, znalezionych, cudzych rozwiązań”³⁶. Technologie informacyjne i komunikacyjne efektywnie spełnią swoją rolę, jeśli pobudzą aktywność poznawczą studentów do reorganizacji wiedzy, do jej wytwarzania czy konstruowania nowych znaczeń.

---

³⁶ S. Furgoł, *Jak uczyć pokolenie cyfrowych tubylców? (2)*, www.edunews.pl/system-edukacji/szkoly/1906-jak-uczyc-pokolenie-cyfrowych-tubylcow-2 (10.05.2014).

Błędy nauczycieli akademickich w zakresie organizowania edukacji zdalnej

Braki teoretyczne i brak umiejętności nauczycieli oraz panująca mistyfikacja wobec nowych technologii nie pozwalają nauczycielom wykorzystać potencjału technologii informacyjnych i komunikacyjnych w celach monitorowania i kontroli postępów studentów, a także w zakresie „analizy tekstu naukowego, pracy w grupie, samodzielnego planowania i prowadzenia badań, interpretacji uzyskanych wyników lub wyciągania wniosków o charakterze interdyscyplinarnym”³⁷. Co więcej, braki te powodują, że nauczyciele mimo chęci poszerzenia środowiska uczenia się studenta o środowisko elektroniczne popełniają istotne błędy, czyniąc z edukacji zdalnej elektroniczną hybrydę, która może przynieść zupełnie odwrotne efekty od zamierzonych. Wśród najczęściej popełnianych błędów, które ten skutek powodują, można wymienić z jednej strony błędy nauczycieli akademickich związane z umieszczaniem treści w przestrzeni elektronicznej. Nauczyciele bardzo często chcą wiernie przenieść zajęcia z sali do przestrzeni wirtualnej. Przykładem tych zabiegów jest koncentracja nauczyciela na zapisaniu materiałów dydaktycznych, czyli treści wykładów w formie elektronicznej, i zastosowanie najprostszych metod i najlepiej znanych im narzędzi. Skutkiem tych działań jest zapełnianie elektronicznej przestrzeni edukacyjnej zbiorem materiałów w postaci PDF³⁸. Wykładowcy muszą zrozumieć, że w dzisiejszej multimedialnej rzeczywistości wyrażanie idei nie ogranicza się tylko do tworzenia tekstu³⁹. W kulturze cyfrowej człowiek coraz rzadziej odbiera informację w postaci tekstu, a coraz częściej w formie obrazu, dźwięku, filmu, fotografii. Nasylenie rzeczywistości dźwiękiem i obrazem w naturalny sposób implikuje stosowanie multimedialnych środków wyrazu. „W środowisku SCLE tekst może być zaprezentowany w formie zbioru stron HTML, wzbogaconych osadzonymi materiałami multimedialnymi – klipami wideo (na przykład z YouTube), plikami dźwiękowymi, animacjami flash (także z zewnątrz-

---

³⁷ J.T. Skrzypek i in., *E-learning a tradycyjnie zarządzany Uniwersytet – doświadczenia Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, w: *E-learning w szkolnictwie wyższym...* s. 219.

³⁸ B. Michałowicz, D. Sidor, *Metody aktywizujące...*, s. 112–113.

³⁹ Ibidem.

nych źródeł – SlideShare, ChartGizmo)⁴⁰. Dlatego tak ważna w przeniesieniu zajęć stacjonarnych do przestrzeni wirtualnej jest refleksja nad sposobem prezentacji materiałów dydaktycznych, planowaniem aktywności studentów oraz nad interakcjami między uczestnikami procesu dydaktycznego.

Drugi aspekt stanowią błędy nauczycieli akademickich związane z weryfikowaniem wiedzy studentów. Weryfikacja ta odbywa się po określonym module tematycznym i przybiera często postać quizów umieszczanych na platformie, które same w sobie nie są złe. Błędem jest jednak, że pytania w nich zamieszczone weryfikują głównie to, czy student przeczytał dany tekst, a nie to, czy zrozumiał przedstawiany problem. Jest to nieadekwatne do założeń konstruktywizmu. Wartościowym rozwiązaniem jest włączanie w proces weryfikacji samych studentów. Nowatorskim podejściem może być poproszenie studentów o nadsyłanie prac na zadany temat, a następnie rozdanie ich anonimowo innym studentom, z prośbą o ocenę merytoryczną uwzględniającą podane przez wykładowcę kryteria, jakie powinna spełniać dobra praca. Angażuje to studenta nie tylko w zrozumienie problemu, ale także wymaga od niego krytycznego spojrzenia na propozycje innych osób. Konfrontacja z poglądami innych umożliwia dostrzeżenie podobieństw i różnic ze swoimi własnymi, czyli poddanie analizie własnego procesu uczenia się. Jeśli student zauważy rozbieżności między swoim rozwiązaniami problemu a rozwiązaniami kolegów, musi sprawdzić, czy poprawnie zrozumiał zagadnienie. Prawidłowa ocena pracy oparta na wyznaczonych kryteriach staje się informacją dla wykładowcy, że student nie tylko zapoznał się z treścią wykładu, ale też potrafi przetworzyć zawarte w nim informacje, zinterpretować je i zastosować⁴¹. Nie chodzi o to, aby nauczyciela zastąpić większością studentów, ale o to, aby studenci rozwijali również umiejętność oceny na podstawie konkretnych kryteriów, zwłaszcza na kierunkach pedagogicznych, co będzie wartościowe dla nich jako przyszłych nauczycieli. Dodatkowy asumpt do rozwijania przez studentów pedagogiki umiejętności analizy, oceny oraz jej uzasadnienia stanowi wprowadzenie ocen opisowych w na-

---

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem, s. 113–114.

uczaniu początkowym. Oczywiście takie nowatorskie rozwiązanie powinno zostać poprzedzone odpowiednim wprowadzeniem wykładowcy i jego początkową oceną zadań wykonanych przez studentów.

Zmiana metod w kształceniu akademickim skierowanym w stronę studenta

Przyjęcie konstruktywistycznej teorii w organizacji procesu uczenia się studentów wymaga również modernizacji przez nauczycieli akademickich metod i form pracy w kierunku metod aktywizujących, problemowych. Tworząc zajęcia i e-zajęcia, należy pamiętać o tym, że „aktywizujące metody kształcenia są o 70% skuteczniejsze niż metody przekazywania informacji w formie wykładu”⁴². Doświadczenia akademickie bazują raczej na podających metodach pracy, skupiając się na jakości, skuteczności, efektywnej wymierności⁴³. Zajęcia konwersatoryjne prowadzone są często w licznych grupach, w których nie ma warunków do aktywizowania studentów, wdrażania ich do samodzielnego myślenia i działania, a przede wszystkim do konstruowania wiedzy i rozwijania umiejętności oraz zdolności uczenia się, sprawnego przetwarzania informacji, wszechstronnego posługiwania się techniką i technologią informacyjną, wykorzystania wiedzy do rozwiązywania problemów oraz do rozwijania kompetencji miękkich⁴⁴, tak istotnych nie tylko na rynku pracy, ale na każdej płaszczyźnie życia człowieka. Jak podkreśla Ewa Lubina: „proces kształcenia trzeba widzieć szerzej, jako wypracowanie u uczestników umiejętności rozbudowujących ich zasoby wiedzy w kierunkach umożliwiających lepsze wykorzystanie nabytej wiedzy i lepsze funkcjonowanie społeczne”⁴⁵. Metody stosowane przez nauczyciela powinny przede wszystkim rozwijać samo-

---

⁴² A. Jaszczuk, *Edukacja zdalna i e-learning – wybrane zagadnienia na przykładzie Portalu Edukacji Ekonomicznej NBP* Portal.pl, „E-mentor” 2005, nr 2 (9), s. 22.

⁴³ E. Lubina, *Metoda projektu w procesie dydaktycznym uczelni wyższej*, w: *Uczelnia oparta na wiedzy – organizacja procesu dydaktycznego oraz zarządzanie wiedzą w ekonomicznym szkolnictwie*, red. T. Gołębiowski, M. Dąbrowski, B. Mierzejewska, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2005, s. 224.

⁴⁴ W. Wróblewska, *Metody pracy ze studentami w kontekście efektów określonych w Krajowych Ramach Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego*, „E-mentor” 2012, nr 1 (43), s. 15.

⁴⁵ E. Lubina, *Metoda projektu ...*, s. 224.

dzielność, kreatywność i umiejętność pracy w grupie oraz umiejętność efektywnego wykorzystania wiedzy.

Obecnie wiele przedsięwzięć edukacyjnych także na poziomie wyższym ma charakter projektu. Metoda ta określana jest jako Project-Based Learning, czyli kształcenie bazuje na projektach, gdzie proces poznawczy oparty jest na działaniu. W niektórych przypadkach metoda ta określana jest także jako Problem-Based Learning, czyli kształcenie poprzez rozwiązywanie problemów, w którym większy nacisk kładzie się na aspekt teoretyczny. Często te dwa pojęcia przenikają się wzajemnie⁴⁶. Ogromną zaletą tej metody, która koresponduje z założeniami konstruktywizmu, jest to, że może być inicjowana zarówno przez nauczyciela, jak i studenta oraz wymaga od studentów podjęcia wielu działań w celu wypracowania rozwiązania, zwiększając tym samym ich zaangażowanie i samodzielność. Obecnie jednak metoda projektów zostaje zmodernizowana na potrzeby edukacji zdalnej, które połączone, stają się o wiele bardziej skuteczne aniżeli występując osobno. Określane są wówczas jako e-PBL – kształcenie zorientowane projektowo, ale realizowane technikami edukacji zdalnej⁴⁷. Metoda e-PBL może występować w formie pełnej, gdy cały przedmiot prowadzony jest zdalnie, a student kontaktuje się z wykładowcą przy użyciu platformy edukacyjnej oraz narzędzi synchronicznej i asynchronicznej komunikacji sieciowej (wideokonferencje, czat, forum, poczta elektroniczna). Drugi sposób to komplementarny PBL – gdy studenci korzystają z nowoczesnych narzędzi e-learningowych, a kilka razy w semestrze odbywają się konsultacje i zajęcia w trybie stacjonarnym⁴⁸.

Bardzo interesująca jest metoda, która wyrosła na bazie metody projektów jako WebQuest. Powstała ona na potrzeby szkół w Stanach Zjednoczonych, których nauczyciele, pomimo dostępu do Internetu, nie byli świadomi, jak wykorzystać tę możliwość w kształceniu. Metoda WebQuest, oparta na założeniu konstruktywizmu, stara się wykorzystać te narzędzia i zasoby, z którymi człowiek ma do czynienia każdego dnia. Co istotne, nauczyciel przygotowujący WebQuest dla studentów mógłby

---

⁴⁶ P. Kopiał, *Project Based E-learning – nowy model e-kształcenia*, „E-mentor” 2010, nr 3 (35), s. 46.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ S. Furgoń, L. Hojnacki, *Metoda WebQuest...*, s. 47.

posłużyć się w tym celu dowolną technologią – od papieru po najnowsze osiągnięcia cyfrowych technologii. Studenci, również pracując nad WebQuestem, mogą posługiwać się papierowymi notatkami lub najnowszymi chmurowymi serwisami Internetu społecznego. Jednak ideą i głównym założeniem tej metody, dzięki której jest ona wartościowa i umożliwia rozwijanie umiejętności, których oczekuje współczesny świat, jest intensywne wykorzystanie źródeł sieciowych⁴⁹. Dlatego też WebQuest powinien zostać umieszczony w Internecie i być dostępny online, a podane przez nauczyciela źródła powinny być „klikalne”, dzięki czemu:

- student otrzymuje spójny przekaz, a z uwagi na korzystanie ze źródeł sieciowych materiały od nauczyciela znajdzie w Internecie;
- student będzie bazował na narzędziach, które wykorzystuje każdego dnia – przeglądarkę sieci, odnośniki;
- dostępność WebQuestu online jest ergonomiczna, ponieważ student może pracować nad nim w dowolnym miejscu i czasie;
- student nabędzie umiejętność owocnego, wygodnego i efektywnego stosowania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w konstruowaniu wiedzy⁵⁰.

Dzięki temu praca metodą WebQuest:

- wykorzystuje zainteresowanie studentów komputerem i Internetem, pozwala skierować je w stronę dydaktyki i wykorzystać w procesie edukacyjnym;
- uczy przemyślanego i konstruktywnego korzystania z zasobów Internetu – wyszukiwania informacji, selekcji, wartościowania, internalizacji wiedzy i kreowania swoich własnych treści;
- rozwija kompetencje społeczne – umiejętność pracy w zespole, liderowanie, negocjacyjne rozwiązywanie konfliktów, jak również umiejętności posługiwania się technologiami informacyjnymi i technologicznymi (TIK) w nauce, rozrywce, a później w pracy zawodowej⁵¹.

WebQuest jest jedną z metod pracy, dzięki której można zaprojektować wiele interesujących kursów online zarówno dla nauczycieli, jak i dla studentów. Doskonale sprawdza się w pracy zespołowej i w samo-

---

⁴⁹ Ibidem, s. 56.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ S. Furgoń, L. Hojnacki, *Metoda WebQuest ...*, s. 26.

kształceniu⁵². Z uwagi na wymogi objętości artykułu metoda ta nie została opisana szczegółowo. Zainteresowani mogą znaleźć wiele materiałów na ten temat, zwłaszcza w sieci. Autorka bardziej koncentrowała się na ukazaniu atutów metod aktywizujących, najbardziej skierowanych na studenta, a jednocześnie przystępnych dla nauczyciela, opartych na konstruktywistycznym podejściu do procesu uczenia się.

Zakończenie

Kształcenie na poziomie wyższym jest jednym z etapów uczenia się przez całe życie. Zmieniające się potrzeby społeczeństwa wiedzy stawiają nowe wymagania wobec uniwersytetów i uczelni wyższych, zwłaszcza o kierunkach pedagogicznych. Oczekuje się, że uniwersytety i uczelnie wyższe będą nie tylko wyposażone w odpowiedni sprzęt komputerowy, ale także będą efektywnie stosowały w kształceniu akademickim TIK, które dla studentów stanowią już atrybuty codzienności. Wciąż jednak można obserwować brak odpowiedniego sprzętu na uczelniach, przez co nie jest możliwe ich wykorzystanie w procesie kształcenia akademickiego. Z drugiej strony uczelnie, które są nasycone komputerami, projektorami, szybkim łączem internetowym nie zawsze potrafią wykorzystać ich potencjał w sposób efektywny. Sama obecność technologii na uczelni wyższej nie wystarczy, jeśli nauczyciele nie będą chcieli i potrafili ich zastosować. Włączenie TIK do edukacji wymaga bowiem dodatkowej wiedzy zarówno o dydaktyce mediów, jak i procesie uczenia się, a także nieustannej refleksji pedagogów w tym zakresie. Tym bardziej że studenci kierunków pedagogicznych dołączają w ciągu kilku lat do grona pedagogicznego różnego typu szkół, a to od nich, „szkolnych animatorów uczenia się, oczekuje się, że uczniowie pozostający w przyszłości pod ich wpływem uzyskają w trakcie tej «pierwszej» (formalnej) edukacji podstawy bycia w społeczeństwie wiedzy”⁵³. Ważne jest, aby nauczyciele akademicy zrozumieli, że

---

⁵² M. Szafraniec, WebQuest, <http://webquest.furgol.org/1999/11/webquest.html> (10.05.2014).

⁵³ D.B. Gołębiak, *Wyjść poza scjentyistyczne i personalistyczne myślenie o „uczeniu się uczenia”*, w: *Rozwijanie zdolności uczenia się. Wybrane konteksty i problemy*, red. E. Filiipiak, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2008, s. 50.

umiejętne wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz sieci Internet ma sens i dla studentów, społeczeństwa, przyszłych pokoleń, i dla nich samych.

Słowa kluczowe: *edukacja zdalna, technologie informacyjne i komunikacyjne, środowisko uczenia się studentów, organizacja edukacji zdalnej, nowe zadania nauczycieli akademickich, uczenie metodą projektów, WebQuest, konstrukttywizm*

DISTANCE EDUCATION AS A FORM OF EDUCATION DIRECTED TOWARDS THE STUDENT

Summary

The changes taking place in the modern world pose new challenges and demands on universities, especially pedagogical universities, which students join in a few years the teaching staff of different types of schools. This challenge and the requirement is to support students in developing independent learning skills with the use of information and communication technologies, and network resources. The requirements of the modern world mean a change within what is academic which means the transition from the academic teaching towards the direction of the students learning. One of the ways to meet this challenge is to develop distance education at universities. It is also highlighted, as one of the most important current challenges to higher education in the 2012 edition of The Horizon Report. The article concentrates on real and effective ways to use the new information and communication technologies in academic, that take into account the ideas of constructivism and expanding students learning environment.

Keywords: *distance learning, information and communication technology, learning environment of students, the organization of distance education, new task of academic teachers, Project-Based Learning, WebQuest, constructivism*

Translated by Anna Kowalik